

1

1: Vpadljivo obarvan samec rjavega srakoperja (*Lanius collurio*) na izpostavljeni preži čaka na svoj plen. foto: Dejan Bordjan

Rod srakoperjev (*Lanius*) me je popolnoma prevzel. Te ptice prijaznega videza in »morilskega« značaja uvrščamo v red pevcev (Passeriformes), družino srakoperjev (Laniidae). Slovensko poimenovanje rodu srakoperjev prav nič ne razkrije plenilske narave tega izjemnega lovca. Bolj pokazno je latinsko ime rodu *Lanius*, ki pomeni mesar. Aha, se že kaže pravi obraz te skupine! Plenilska »okrutnost« srakoperjev, kakršen je bil sicer pogled na vsakovrstne plenilce v preteklosti, se morda še bolje odraža v naslednjih imenih. Naj navedem samo nekaj primerov: angleško poimenovanje za rod srakoperjev je »butcher-bird« (*fig.* krvoločna ptica), nemško ime za rjavega srakoperja (*Lanius collurio*) je »Neuntöter« – zgodba govori o tem, da je bila ptica zadoščena šele takrat, ko je vzela devet življenj, veliki srakoper (*Lanius excubitor*) pa je poimenovan Raubwürger – ropar, ki žrtve zadavi. Mislim, da je dovolj strašnih imen, saj bomo povsem očrnili te sicer sila očarljive ptice.

Srakoperji Slovenije

// Dominik Bombek

Po velikosti so srakoperji manjši od kosa (*Turdus merula*) in večji od domačega vrabca (*Passer domesticus*). Njihov kljun, ki je podoben kljunu ujed, je močan, stransko sploščen, kljukast, na koncu se konča z »zobom«. Močna in kavljasto zapognjena zgornja polovica kljuna jim omogoča razkosavanje plena, kot so mali sesalci, ptice in žuželke. V Sloveniji so znane štiri vrste srakoperjev. Od teh tri vrste pri nas tudi gnezdiijo.

Rjavi srakoper (*Lanius collurio*)

Je najpogostejši in ob enem najmanjši (16-18 cm) srakoper v Sloveniji in Evropi. Samca prepoznamo po črni očesni progi, čelo, teme in tilnik so sivi, hrbet kostanjevo-rjav, prsi svetlo rožnate. Samica nima črne očesne proge, z izjemo starejših predstavnic svojega spola, ki so že dokaj podobne samcem. Gnezdi na območjih z zmerno klimo in v Sredozemlju. Ni pa ga na tistih predelih, kjer so poletja hladna in deževna, npr. Velika Britanija in zahodna obala Norveške. Ustrezajo mu ravninski deli kulturne krajine z mejicami in posameznimi grmi ter hriboviti svet. Gnezdi tudi do nadmorske višine 2050 m; takšen primer je gnezdenje v francoskih Alpah. Jeseni se rjavi srakoperji odselijo na prezimovališča v južni Afriki.

Rjavega srakoperja hitro opazimo. Izpostavlja se na višjih mestih. To mu daje dober pregled nad območjem. Spomladi pa z višjih delov s petjem naznanja svojo navzočnost. Rjavi srakoperji so zelo teritorialni, tako da so gnezda večinoma narazen vsaj 100 m, prav tako so teritorialni tudi v prezimovališčih.

Glede prehrane je rjavi srakoper oportunist, večinoma pa se zadovolji z nevretenčarji. Svoj plen natika na trne, ki služijo kot shramba ali kot pripomoček za razkosavanje. Gnezdo ima v grmovju 1 do 1,5 m visoko. Mladiči ostanejo v njem dva tedna, po 3-4 tednih že poskušajo samostojno loviti hrano.

Pojavljanje v Sloveniji: Rjavi srakoper ima v Sloveniji, kjer je splošno razširjena in pogosta vrsta, pomemben delež celotne evropske populacije.

Črnočeli srakoper (*Lanius minor*)

Črnočeli srakoper (19-21 cm) se od drugih srakoperjev loči po črno obarvanem čelu (samec), prsi

so rožnate, pri samici je čelo svetlejšo, bolj sivo, prsi so svetlejšo, mladiči pa imajo hrbet rjavo-sivo, brez črnega čela. Vrsti ustreza sušno in vroče celinsko in sredozemsko podnebje. Za življenjski prostor si izbira ekstenzivno kulturno krajino s posameznimi drevesi (sadna drevesa, topoli ...), na katerih si naredi gnezdo. Gnezdo je nemarno spleteno in narejeno iz različnih materialov (vejice, trava, peresa ipd.). Ptica je bila pogosta v tradicionalnih vaseh; za njegovo gnezditvev so ključnega pomena travniki z drevesnimi strukturami, kot so visokodebelni sadovnjaki, torej stare sorte jablan in hrušk ali druge drevesne vrste (hrast, oreh, topol), temu sledijo tradicionalni vrtovi z mozaikom kultur (fižol, solata, krompir, korenje...), nato sledijo polja monokultur. V današnjem času monokulture izpodrivajo tradicionalne vrtove ter travnike z visokodebelnimi sadovnjaki, kar ima uničujoč vpliv na populacijo črnočeliga srakoperja. Gnezdi konec maja in prva dva tedna junija. Mladiči zapustijo gnezdo 16. do 18. dan po izvalitvi. V tem obdobju so še posebej ranljivi. V prvih tednih po zapustitvi gnezda mladiči ostanejo še vedno v bližini staršev. V njihovi prehrani so največkrat zastopane žuželke (hrošči, kobilice), občasno pa so njegov plen tudi mali sesalci, majhni kuščarji in celo ribe. Podobno kot rjavi srakoper prezimuje črnočeli srakoper v južni Afriki.

Pojavljanje v Sloveniji: Vrsta, ki se tihoma poseljuje od nas. Človek je nekoč črnočelemu srakoperju z naravi prijaznim kmetijstvom omogočil, da je sobival z njim. Danes je zaradi intenzivnega kmetijstva uničen življenjski prostor te ptice, spremembi črnočeli srakoper ne more slediti. Z grenkobo grem meseca junija na Šentjernejsko polje pregledat območja, kjer gnezdiijo še zadnji črnočeli srakoperji. V letu 2010 je bilo tam že manj kot pet parov. Zaradi črne barve čela, ki se razteza prek oči, bi lahko bil Zorro ptičjega sveta. Žal je naš ptičji Zorro izgubil svoj boj za življenjski prostor. V Sloveniji lahko redke črnočele srakoperje opazujemo še v Vipavski dolini in Beli krajini.

Rjavoglavi srakoper (*Lanius senator*)

Glede na velikost je rjavoglavi srakoper med manjšimi predstavniki naših srakoperjev (17-19

2: Samica rjavega srakoperja je manj vpadljivo obarvana in nima črne očesne proge. Starejše postanejo nekoliko podobne samcem. foto: Milan Cerar

3: Pri nas redke pogled – rjavoglavi in rjavi srakoper na istem drevesu v bližini Goliča. foto: Željko Šalamun

4: Življenjski prostor črnočelega srakoperja (*Lanius minor*).
foto: Luka Božič

5: Črnočeli srakoper počasi izginja iz naših krajev. Samec in samica sta si zelo podobna.
foto: Dejan Bordjan

6: Samec rjavoglavega srakoperja (*Lanius senator*).
foto: Dejan Bordjan

7: Samica rjavoglavega srakoperja je manj vpadljivo obarvana, črna obrazna maska ni tako izrazita.
foto: chausinho / Flickr

8: Na prezimovališčih mora imeti veliki srakoper (*Lanius excubitor*) dovolj ustreznih struktur, ki mu zagotavljajo lovna mesta in kritje.
foto: Dejan Bordjan

9: Navadno belonogo miš (*Apodemus sylvaticus*) je veliki srakoper zataknil za rogovilo in jo bo pojedel po delih.
foto: Dominik Bombek

cm). Samce prepoznamo po kostanjevo rjavem vrhu glave in tilniku. Prsi in trebuh so pri samcu svetlo rožnato-rjavi, grlo pa belo. Čez oči ima črno očesno proggo. Hrbet je črn, peruti pa črno-bele. Odrasle samice so nekoliko svetlejšje od samcev. Enoletni mladiči imajo belo-rjav grahast vzorec po vsem telesu. Je izrazito toploljubna vrsta, zato je tudi v južni Evropi pogosta. Tam gnezdi v oljčnih nasadih, makiji, sadovnjakih, zaide pa tudi v hrastove loge z visokim grmovjem. Hrani se z žuželkami. Prezimuje v osrednjem tropskem delu Afrike južno od Sahare. V Sloveniji izginja in njegov status občasne gnezdilke že postaja vprašljiv. **Pojavljanje v Sloveniji:** Rjavoglavci srakoper velja v Sloveniji za domnevno izumrlo vrsto, vendar je bil v letu 2004 opazovan par, ki je gnezdil v dolini Dragonje. Sicer je drugod po Sloveniji danes rjavoglavci srakoper zelo redka prikazen.

Veliki srakoper (*Lanius excubitor*)

Velikega srakoperja, največjega med pri nas pojavljajočimi se srakoperji (21-26 cm), prepoznamo po temno-sivem vratu ter po enako obarvanih plečih in trtici. Od črnočelega srakoperja se razlikuje po sivi barvi čela, slednji ima čelo črno. Skratka, ko bomo pozimi opazili ptico, ki ždi na žici ali vrh drevesa in je premajhna za srako (*Pica pica*) in prevelika za belo pastirico (*Motacilla alba*), smo lahko prepričani, da opazujemo velikega srakoperja. Za prezimovanje si izbirajo odprte ravnine, z grmovno zarastjo in posameznimi dre-

vesi ter električnimi vodi, ki jih uporabljajo kot lovna mesta.

Jeseni sestavljajo večji delež srakoperjeve prehrane velike žuželke, s prihodom zime pa se osredotoči na lov malih sesalcev in ptic. Svoj plen lovi v zraku in na tleh. Plen si zatakne za rogovilo ali pa ga nabode na trne črnega trna (*Prunus spinosa*) in potem žre po delih. Hrani se tudi z mrhovino. Glede na podatke o prehrani velikega srakoperja na Ptujskem polju je bilo ugotovljeno, da se je hranil tudi na kadavrih večjih živali, denimo poljskega zajca (*Lepus europaeus*).

Pojavljanje v Sloveniji: Veliki srakoper pri nas samo prezimuje, čeprav se domneva, da bi v preteklosti znala vrsta pri nas tudi gnezdit, saj denimo v sosednji Avstriji še danes gnezdi, čeprav v izjemno nizkem številu. Iz severne Evrope se veliki srakoperji na svoja prezimovališča pri nas vrnejo lahko že v začetku septembra, večina pa svoje zimske teritorije zasede do začetka novembra. Veliki srakoper pozimi zaseda območja, ki so poleti ustrezala rjavemu srakoperju. V Sloveniji mu za prezimovanje ugajajo velike kulturne krajine severovzhodne Slovenije, Notranjske, kraška polja ribniškega območja, Ljubljansko barje ter vlažni travniki v Obsotelju. ●

LITERATURA:

- Koprivnik I. (1900): Stari srakoper; Črtica iz njegovega življenja. - Dom in svet 13 (9).

4

5

6

7

8

9